

Afreportering fra

Ligestillingsarbejdsgruppen

i Region Syddanmark

Oktober 2011

Indholdsfortegnelse

Kommissorium for arbejdsgruppen	4
Medlemmer af arbejdsgruppen	4
Forord	5
Ulighed i sundhed.....	6
<i>a. Ulighed i sundhed pga. køn, alder og uddannelse .....</i>	<i>6</i>
<i>b. Ulighed i sundhed pga. etnicitet.....</i>	<i>9</i>
<i>c. Psykiatriens ligestillingsudfordringer – stigmatisering og overdødelighed .....</i>	<i>12</i>
Udannelsesudfordringen	17
Regionen som arbejdsplads	21
Almen lægepraksis	25
Ligestillingsudfordringer på socialområdet – selvbestemmelse og implementering af FN's Handicapkonvention.....	26
Opfølgning.....	29

Kommissorium for arbejdsgruppen

Arbejdsgruppen skal drøfte ligestilling i Region Syddanmark i bred forstand. Dvs. ligestilling i forhold til køn, handicap, etnicitet, uddannelse osv. Og i forhold til regionens rolle som ansvarlig for sundhedsydelser, psykiatri, leverandør af sociale ydelser, som udviklingsaktør og som arbejdsgiver.

Arbejdsgruppen skal medvirke til, at Region Syddanmark bliver bedre i stand til at leve op til sine lovmæssige forpligtelser på ligestillingsområdet.

Arbejdsgruppen skal beskrive de væsentligste udfordringer for regionen i forhold til ligestilling og vurdere regionsrådets handlemuligheder, herunder vurdere hvor der vil være mest potentiale for at opnå størst mulig effekt af initiativer.

Arbejdsgruppen skal senest oktober 2011 forelægge en afrapportering for regionsrådet. Afrapporteringen skal bl.a. kvalificere den ligestillingsredegørelse, som regionen er pligtig at sende til ministeren for ligestilling i november samme år.

Medlemmer af arbejdsgruppen

- Mette Valentin, F - *formand*
- Kristian Grønbæk Andersen, B
- Bent Bechmann, C
- Thies Mathiasen, O
- Susanne Linnet, V
- Claus Warming, V
- Margot Torp, A
- Jette Jensen, A
- Willy Sahl, A

Forord

Ligestillingsarbejdsgruppen, der har udarbejdet denne rapport, er en politisk arbejdsgruppe nedsat af Region Syddanmarks regionsråd. Arbejdsgruppen begyndte deres arbejde sidst i januar 2011, og lige siden har gruppen drøftet ligestilling i bred forstand. Det vil sige, at arbejdsgruppen har beskæftiget sig med alle former for ligestilling inden for regionens område.

Arbejdet med at skabe ligestilling er væsentligt, da undersøgelser har vist, borgernes forskellige vilkår kan betyde forskelle i deres muligheder for at udfolde sig og i f.eks. deres helbredstilstand. Eksempelvis har undersøgelser vist, at borgere med et lavt uddannelsesniveau generelt har et dårligere helbred, og at der findes en overdødelighed for borgere med en psykiatrisk lidelse.

Rapporten handler derfor om ligestilling af regionens borgere inden for sundhed, psykiatri, på det sociale område og inden for uddannelsesområdet. Ligesom rapporten også handler om, hvordan der kan skabes større ligestilling i Region Syddanmark som arbejdsplads.

Det har været arbejdsgruppens formål at foretage en overordnet undersøgelse af, hvilke ligestillingsudfordringer der findes inden for Region Syddanmarks ansvarsområde. På baggrund af undersøgelsen har ligestillingsarbejdsgruppen udvalgt en række initiativer, der kan arbejdes videre med, herunder også de målsætninger, der skal til for at leve op til ligestillingslovens § 4 om at indarbejde ligestilling i forvaltning og planlægning.

Initiativerne indeholder både konkrete forslag, der kan gøre en forskel for ligestillingen her og nu, og mere langsigtede initiativer, der kræver en større og mere vedholdende indsats.

Forslagene i rapporten er et udtryk for de initiativer, som efter arbejdsgruppens opfattelse, bedst kan imødekomme ligestillingsudfordringen i regionen. For at synliggøre rapportens problemstillinger og måske få yderligere idéer til det videre arbejde, vil rapporten blive sendt i høring hos relevante parter. Formålet med høringen er at få bemærkninger til rapportens forslag samt bidrage til en prioritering af initiativerne.

Der er med denne rapport sat fokus på ligestillingsudfordringen, og i forlængelse heraf er arbejdsgruppen bevidst om vigtigheden af, at der også bliver fulgt op på de initiativer, der sættes i gang. Rapportens sidste del indeholder derfor en plan for, hvordan der skal følges op på ligestillingsarbejdet i Region Syddanmark.

På arbejdsgruppens vegne,

Mette Valentin
Formand

Ulighed i sundhed

a. Ulighed i sundhed pga. køn, alder og uddannelse

Baggrund

Sociale og uddannelsesmæssige forskelle slår stærkt igennem på levekår, livsstil og helbred. Mennesker med kort uddannelse og lav indkomst er således mere udsat for sundhedsrisici og sygdom – og har udsigt til færre gode leveår end højtuddannede og velstillede.

Kronisk sygdom er en af de store udfordringer for dagens sundhedsvæsen. Kronisk syge patienter har brug for livslange patientforløb og lægger beslag på 70 – 80 % af sundhedsvæsenets ressourcer. Som det ser ud nu, har hver tredje dansker en kronisk sygdom, og tallet er stigende. Region Syddanmarks sundhedsprofilundersøgelse "Hvordan har du det? 2010" viser, at forekomsten af langvarig sygdom er højest blandt borgere uden en erhvervsuddannelse (47 %) og lavest blandt højtuddannede (31 %).

Livsstil og sundhedsadfærd spiller en stor rolle for udvikling af en række kroniske sygdomme. Sundhedsadfærd har også stor indflydelse på prognosen for dem, der allerede har en kronisk sygdom. Hensigtsmæssig sundhedsadfærd øger effekten af behandlingen og mindsker risikoen for komplikationer og nye sygdomme. Den enkelte persons indsats spiller således en stor rolle for sygdomsforløbet. Det er således vigtigt, at sætte ind forebyggende indsatser på området, der tager udgangspunkt i den enkelte patients ressourcer og egenomsorgsevne. For at sikre lighed i sundhed vil det ofte være nødvendigt at behandle mennesker forskelligt.

Årsager til ulighed i sundhed

I det følgende beskrives en række væsentlige forskelle i sygelighed, sundhed og sundhedsadfærd på tværs af alder, køn og uddannelse. Beskrivelsen tager sit udgangspunkt i data fra Region Syddanmarks sundhedsprofilundersøgelse "Hvordan har du det? 2010".

- Kønsforskelle

Der er en påfaldende forskel mellem mænd og kvinders helbred og dødelighed. Kvinder rapporterer generelt om flere sygdomme og funktionsbegrænsninger end mænd - alligevel er dødelighedsraterne for mænd væsentligt højere end for kvinder i alle aldre - fra 0 år til 100 år. Dette tilsyneladende paradoks er velbeskrevet i litteraturen, og data fra en række befolkningsundersøgelser viser et entydigt billede af dette.

Forklaringen skal findes i forskelle i det sygdomsbillede, der tegner sig for mænd og kvinder. Generelt gælder det, at kvinder har en overvægt af sygdomme, der er forbundet med lav dødelighed, mens mænd har en øget forekomst af hjerte-kar sygdomme, som er forbundet med en høj dødelighed. Eksempelvis viser data fra den regionale sundhedsprofilundersøgelse, at 30 % af mændene har været meget generet af smerter eller ubehag inden for de seneste 14 dage, hvorimod tallet er 43 % for kvinder. Kvinder har hyppigere migræne/hovedpine (21 % vs. 10 %), forbigående psykiske lidelser (15 % vs. 9 %), slidgigt (24 % vs. 17 %), knogleskørhed (6 % vs. 1 %) og føler sig oftere nervøse eller stressede (15 % vs. 10 %).

Disse kønsforskelle i sygdomsbilledet kan være medvirkende årsager til, at hyppigheden af sygefravær varierer med køn. Tal fra sundhedsprofilen viser, at 12 % af alle mænd har haft minimum én sygefraværsdag inden for de seneste 14 dage, mens tallet er 17 % for kvinder. Der ses også en kønsforskel mht. langvarigt sygefravær, dvs. sygefravær på minimum 25 dage indenfor det seneste år, om end forskellen er væsentligt mindre (5,4 % vs. 4 %). Kvinders øgede fraværshyppighed gør sig gældende på tværs af alle aldersklasser.

Angående sundhedsadfærd og forandringsparathed lever kvinder i højere grad end mænd i overensstemmelse med de officielle anbefalinger på området. Flere mænd end kvinder overskrider Sundhedsstyrelsens højriskogrænse for alkoholindtagelse (11 % vs. 6 %), er storrygere (14 % vs. 9 %), er dagligrygere (24 % vs. 20 %) og har et usundt kostmønster (20 % vs. 9 %). Mht. svær overvægt (15 % vs. 14 %) og fysisk inaktivitet i fritiden (17 % vs. 16 %) er kønsforskellene dog små. Blandt borgere, som har en risikobetonet sundhedsadfærd, er kvinder i højere grad end mænd indstillet på at ændre adfærd. Eksempelvis ønsker flere svært overvægtige kvinder end mænd at tabe sig (70 % vs. 45 %) og væsentlig flere kvinder end mænd med et usundt kostmønster ønsker at spise mere sundt (63 % vs. 47 %). Mænd og kvinder er dog lige interesserede i rygeophør (73,9 % af kvinderne og 73,5 % af mændene).

- **Aldersforskelle**

Der ses store forskelle i sundhed og sygelighed på tværs af alder. Generelt gælder det, at hyppigheden af fysisk sygdom og funktionsbegrænsninger stiger med alderen. Eksempelvis viser tal fra Region Syddanmarks sundhedsprofil, at 59 % af alle kvinder over 75 år lider af slidgigt, mens det samme kun gør sig gældende for 2 % af kvinderne i alderen 16-24 år. Sammenhængen mellem alder og fysisk sygdom er forudsigelig og begrundes med de forfaldsprocesser, som alderen medfører. For mentale sygdomstilstande ses imidlertid ikke denne sammenhæng – i flere tilfælde ses den modsatte tendens. Eksempelvis vurderes det, at 16 % af kvinderne i alderen 25-34 år har dårligt mentalt helbred, hvorimod kun 7 % af kvinderne i alderen 65-74 år falder i denne kategori.

- **Uddannelsesforskelle**

Der er en tydelig sammenhæng mellem uddannelsesniveau og sundhedstilstand. Kortuddannede er generelt mere syge og har en mere risikobetonet sundhedsadfærd end højtuddannede. Sammenlignes borgere uden en erhvervs-mæssig uddannelse med borgere med en lang videregående uddannelse ses eksempelvis en øget andel, der lider af en langvarig sygdom (47 % vs. 31 %), der er meget generet af smerter eller ubehag (50 % vs. 29 %), er storrygere (24 % vs. 4 %) og er svært overvægtige (22 % vs. 8 %). I enkelte tilfælde ses dog den modsatte tendens – eksempelvis rapporterer 16 % af borgerne uden en erhvervsuddannelse om allergi, mens tallet er 22 % blandt borgere med en lang videregående uddannelse.

Regionens opgaver og handlemuligheder på området

Årsagerne til ulighed i sundhed er komplekse idet de baserer sig på både biologiske, psykologiske og socialkulturelle forhold. I det omfang forskelle i sundhed er kulturelt betingede, kan de teoretisk set påvirkes politisk. Forskelle, der er biologisk betingede, er imidlertid vilkår, vi ikke kan ændre på, men hvor politiske initiativer alligevel vil kunne iværksættes med henblik på at indrette bl.a. sundhedsvæsenet, så det tager højde for forskellene.

Regionen deler ansvaret for forebyggelse og sundhedsfremme, herunder at sikre lighed i sundhed, med kommunerne. Hver sektor har sine veldefinerede opgaver på området.

Kommunerne har ansvaret for at skabe rammer for, at borgerne kan leve sundt, bl.a. ved at etablere forebyggende og sundhedsfremmende tilbud til borgerne og på den måde bidrage til at forhindre, at sygdom opstår. Derudover deler kommunerne ansvaret for den patientrettede forebyggelse med regionen. Særligt for personer med kronisk sygdom spiller kommunerne en vigtig rolle i forhold til at sikre forebyggende tilbud i borgernes nærmiljø, der kan bidrage til at begrænse de sundhedsmæssige konsekvenser af sygdommen.

Regionen har ansvaret for den patientrettede forebyggelsesindsats der foregår i forbindelse med indlæggelse eller behandling på sygehuse og i almen praksis. Opgaven indebærer fx identificering af risikofaktorer, tidlig opsporing, at vurdere patientens behov for

forebyggelsestilbud samt den enkeltes behov for særlig støtte. Regionen har derudover ansvaret for at rådgive kommunerne i forhold til deres samlede forebyggelsesindsats.

Analyser¹viser, at investerer man 1 krone i forebyggende helbredsundersøgelser kan det give en sundhedsøkonomisk gevinst på 26 kr i form af bedre helbred og ekstra leveår.

Som begrundet indledningsvis vil en realistisk politisk målsætning ikke være, at alle forskelle i sundhed og sygelighed på tværs af køn, alder og uddannelse skal udlignes. Derimod kan der politisk være en ambition om at reducere forskellene eller indrette bl.a. sundhedsvæsenet således, at det bedst muligt tager hånd om forskellene.

Arbejdsgruppens forslag til indsatser

Inden for området ulighed i sundhed pga. køn, alder og uddannelse anbefaler ligestillingsarbejdsgruppen regionsrådet, at der iværksættes følgende initiativer:

Forhindre at sygdom opstår:

- Understøtte den borgerrettede forebyggelse ved at tilbyde velfunderet rådgivning til kommunerne om deres indsats inden for forebyggelse og sundhedsfremme, herunder social ulighed i sundhed. Her kan regionen tage udgangspunkt i viden om de forskelle, der er mellem kommunerne (bl.a. via de nøgletal, der findes i Region Syddanmarks publikation "Kontur" og i Sundhedsprofilen).
- Fokuserer på identificering af risikofaktorer samt rådgivning om og støtte til livsstilsforandringer i almen praksis.

Begrænse de sundhedsmæssige konsekvenser, når sygdom opstår:

- Gennemføre systematisk kronikeromsorg ved fuldt ud at udnytte de nye muligheder, som ligger i den nye overenskomst med de praktiserende læger og sundhedsaftalerne med kommunerne, herunder:
  - Sikre systematisk og koordineret indsats inden for patientrettet forebyggelse på sygehuse og i almen praksis,
  - At relevante afdelinger på alle sygehusenheder tilbyder specialiseret sygdomsspecifik patientuddannelse til patienter med kronisk sygdom
  - At almen praksis og sygehuse i forbindelse med patientbehandling vurderer patientens behov for forebyggende tilbud, bidrager til at understøtte patientens motivation og henviser til relevante tilbud
  - At sikre særligt fokus på at kompensere for ulighed i sundhed ved fx at identificere sårbare patienter, bl.a. ved at inddele patienterne i grupper ud fra egenomsorgsevne og yde en særlig indsats overfor disse.
  - Styrke patienternes egenomsorgsevne og ansvar for egen sundhed
  - Sikre sammenhængende patientforløb på tværs af sektorer for kronisk syge, bl.a. ved implementering af patientforløbsprogrammer for hjerte, diabetes, kronisk obstruktiv lungelidelse samt rygområdet.

---

¹ Copenhagen Consensus Center: En analyse af det danske sundhedsvæsen og 10 løsningsforslag, The Consensus Report

Tilvejebringe viden/ forskning

- Understøtte kommunernes muligheder for at løse problemstillingerne omkring forebyggelse af livsstilssygdomme ved at tilvejebringe og sprede viden om håndteringen af denne problematik.
- Sammen med praktiserende læger og kommuner at igangsætte forsøg, der skal belyse, potentialet i forebyggende helbredsundersøgelser bl.a. med fokus på at kompensere for ulighed i sundhed. Målet er at fokusere indsatsen mod den del af befolkningen, der har det største behov – og som måske ikke selv henvender sig til lægen, herunder at mænd i højere grad skal finde det naturligt at henvende sig til lægen. Indsatsen vil således indebære screening/stratificering af patienter i forhold til risikofaktorer.
- At regionsrådet anmoder det regionale strategiske forskningsråd om at ”køn og medicin” bliver et tema, når der igen skal drøftes nye temaområder vedr. udmøntningen af Region Syddanmarks forskningspulje.
- At kvalitetsudvalget på sundhedsområdet og Kvalitets- og Efteruddannelsesudvalget drøfter problemstillingen omkring køn og medicin med henblik på iværksættelse af initiativer.

b. Ulighed i sundhed pga. etnicitet

Baggrund

I det følgende beskrives en række forskelle i sundhed og sygelighed på tværs af etniske undergrupper i samfundet. Beskrivelsen tager hovedafsæt i data fra Region Syddanmarks sundhedsprofilundersøgelse ”Hvordan har du det? – 2010”, men øvrige datakilder inddrages også. Samtidig beskrives udfordringer knyttet til flygtninge og indvandrere med særligt komplekse sygdomsbilleder og konkrete forslag til indsatsområder på dette område.

Etniske minoriteters sundhed i følge den regionale sundhedsprofil

Region Syddanmarks sundhedsprofil opererer med tre etniske grupperinger: dansk baggrund, anden vestlig baggrund end dansk og ikke-vestlig baggrund. Der tages ikke højde for kendte forskelle i sygdomshyppighed og sundhedsadfærd blandt borgere af forskellige national afstamning inden for disse grupperinger.

Sammenligner man hvordan de enkelte etniske grupper vurderer deres eget helbred og trivsel, ses det tydeligt, at andelen af trivsels- og helbredsproblemer er størst blandt borgere, der ikke er af dansk afstamning. Særligt blandt borgere med ikke-vestlig baggrund er hyppigheden høj. Sammenlignet med øvrige etniske grupperinger rapporterer borgere med ikke-vestlig baggrund hyppigere om dårligt fysisk helbred (dansk 12 % vs. ikke-vestlig 29 %), dårligt mentalt helbred (dansk 10 % vs. ikke-vestlig 23 %), stress/nervøsitet (dansk 12 % vs. ikke-vestlig 34 %) samt smerter og ubehag indenfor de seneste 14 dage (dansk 36 % vs. ikke-vestlig 58 %).

Det samme entydige billede ses i forhold til specifikke sygdomstilstande. Eksempelvis rapporterer borgere med ikke-vestlig baggrund hyppigst om forbigående psykisk lidelse (dansk 11 % vs. ikke-vestlig 26 %), leddegigt (dansk 6 % vs. ikke-vestlig 18 %) og diabetes (dansk 5 % vs. ikke-vestlig 14 %).

Det entydige mønster gælder ikke sundhedsadfærd og svær overvægt. Forekomsten af storrygere er således lavest blandt borgere med ikke-vestlig baggrund, ligesom der ingen forskel ses henover de etniske grupperinger for svær overvægt. Der er store forskelle i forhold til Sundhedsstyrelsens hjøriskogrænse for alkoholindtagelse, idet forekomsten er

markant højere blandt borgere med dansk baggrund sammenlignet med borgere med ikke-vestlig baggrund (dansk 9 % vs. ikke-vestlig 3 %).

De angivne procentsatser er justeret for alders- og kønsforskelle.

Etniske minoriteters sundhed beskrevet i øvrige datakilder

Resultaterne fra Region Syddanmarks sundhedsprofilundersøgelse bekræftes af lignende nationale og internationale undersøgelser om etniske minoriteter. Flere af disse undersøgelser har i tillæg undersøgt i hvilket omfang, at de beskrevne forskelle i selvvurderet helbred mellem etniske grupperinger kan forklares af sociale faktorer, såsom uddannelsesniveau og økonomiske forhold. Resultaterne viste her, at sådanne faktorer forklarer en del af forskellene, men dog ikke er i stand til at forklare forskellene fuldt ud. Der er behov for yderligere forskning på dette område, hvor betydningen af individuelle forhold (fx uddannelse, erhverv, alder og økonomi) og forhold som fx miljømæssige omgivelser tages i betragtning på samme tid.

I litteraturen gives en mere detaljeret viden om sundhedstilstanden blandt etniske minoriteter, end det har været hensigten at tilvejebringe i den regionale sundhedsprofilundersøgelse. En meget væsentlig pointe er, at indvandrere i Danmark ikke udgør en homogen gruppe. Undersøgelser viser, at der er store forskelle i sundhedsvaner, sygdomshyppighed og forbrug af sundhedsvæsenet mellem forskellige indvandregrupper. Eksempelvis viser en ny undersøgelse fra Hjerteforeningen, at oddsene for at blive indlagt med hjertesygdom er næsten tre gange større for personer fra nærestlige lande sammenlignet med danske personer. For personer fra fjernestlige lande, derimod, er indlæggeshyppigheden væsentlig tættere på tallet for danske personer.

Et tilsyneladende paradoks i litteraturen er, at enkelte studier, som benytter sig af registerdata frem for selvrapporing, har vist, at en række etniske minoritetsgrupper gennemsnitligt set lever længere end danskere. Dette på trods af, at de rapporterer om dårligere helbred. Der er en række mulige forklaringer på dette. Først og fremmest synes indvandrere at have et andet sygdomsmønster end flertalsbefolkningen i Danmark. Eksempelvis lider indvandrere i højere grad af visse ikke-dødelige sygdomstilstande, som kan skade livskvaliteten (herunder rygsmerter, gigt og depression) og i mindre grad af dødelige sygdomme såsom kræft. En anden mulig forklaring er, at sammensætningen af forskellige etniske minoritetsgrupper ikke har været den samme i de undersøgelsespopulationer som er blevet undersøgt i studier på området. Endelig fremhæves det i litteraturen som en mulighed, at visse etniske minoritetsgrupper kan tillægge spørgsmål om selvvurderet helbred en anden betydning end tilfældet er for flertallet i den danske population. Dette ville bevirke, at sammenligninger af selvvurderet helbred på tværs af etniske grupperinger kunne være problemfyldte og skulle tolkes varsomt. Der er dog behov for yderligere forskning på området inden der kan træffes endegyldige konklusioner.

Etniske minoriteter med særlige behov

En særlig gruppe blandt etniske minoriteter udgøres af flygtninge og indvandrere med særligt komplekse sygdomsbilleder, der ofte er præget af såvel fysiske som psykiske lidelser eller symptomer, og hvor diagnoserne ofte er diffuse og påvirker hinanden indbyrdes. I nogle tilfælde er sygdomsbilledet blandt andet en konsekvens af traumer, der udspringer af tortur eller andre af de omstændigheder, der har bevirket flugten til Danmark. Dette er et område, hvor der især kan være et behov for at sætte ind med politiske initiativer i forhold til en forebyggende indsats.

I forhold til indsatsen i sundhedsvæsenet over for denne gruppe er centrale problemer:

- Sprogbarrierer hos patienten
- Kommunikation mellem de sundhedsprofessionelle og patienten, herunder sundhedsvæsenets ofte skriftlige formidling af viden
- Patientens begrænsede kendskab til eller forståelse af samfundsforhold og sundhedssystemet
- Det sundhedsfaglige personales begrænsede kompetencer i at håndtere de særlige udfordringer hos gruppen
- At sundhedsvæsenet har en meget specialiseret struktur, som gør det svært at håndtere diffuse og komplekse sygdomsbilleder, hvor diagnosticering er kompleks, og hvor tværfaglig tilgang og øget tid er en forudsætning for succesfuld behandling. En risiko er her, at patienten bliver kastebold mellem kommune, almen praksis og sygehusafdelinger.

En stor del af borgere af anden etnisk herkomst, der er særligt udsatte i forhold til sundhedsrisici og sygdom, vil have gavn af de samme indsatser som nævnt i forbindelse med foregående kapitel om ulighed i sundhed generelt i befolkningen. For den ovenfor beskrevne gruppe af etniske minoriteter med særlige behov, bør en yderligere indsats overvejes.

Indvandrermedicinsk Klinik på Odense Universitetshospital er et eksempel på en indsats overfor indvandrere med særligt komplekse sygdomsbilleder. Klinikken varetager udredning og koordinering i forhold til denne patientgruppe.

Arbejdsgruppens forslag til indsatser overfor etniske minoriteter med særlige behov

Inden for området sundhed og etnicitet anbefaler ligestillingsarbejdsgruppen regionsrådet, at der iværksættes følgende initiativer

Tværgående samarbejde

- Understøtte videndeling på området, bl.a. ved at udbrede erfaringer og viden genereret på Indvandrermedicinsk Klinik på OUH til øvrige sygehuse, almen praksis og kommuner i regionen.
- Udvikle det tværsektorielle samarbejde således, at praksis, sygehuse og kommuner tager højde for indvandrere med særlige behov i deres forløbskoordinering/tovholderrolle.

Efteruddannelse

- Tilbyde efteruddannelse af udvalgt personale på sygehusene med henblik på håndtering af de særlige udfordringer i gruppen, herunder f.x kommunikationsbarrieren.

Tilvejebringe viden/forskning

- Men henblik på at understøtte sundhedsvæsenets muligheder for at løse problemstillingerne omkring håndtering af borgere med anden etnisk baggrund, der har komplekse sygdomsbilleder, kan der tilvejebringes viden gennem forskning om denne problematik.

c. Psykiatriens ligestillingsudfordringer – stigmatisering og overdødelighed

Stigmatisering af personer med en psykisk lidelse

Baggrund

Hver anden familie i Region Syddanmark har psykisk sygdom tæt inde på livet, alligevel er psykisk sygdom ikke noget vi taler om. Psykisk sygdom er omgærdet af fordomme, tabuer og uvidenhed.

Stigmatisering er et begreb der bruges, når mennesker, eksempelvis på grund af psykisk sygdom, bliver kategoriseret og stemplet på en måde, der fører til diskrimination og dermed ulige behandling af personer med psykisk sygdom. Stigmatisering kan vise sig ved social udstødelse og kan blandt andet få konsekvenser for tilknytningen til arbejdsmarkedet. Stigmatisering kan også betyde, at sygdom bliver senere opsporet og behandlet, fordi man undlader at søge behandling for sin sygdom af frygt for at blive "udstødt".

Stigmatisering af psykisk syge er ikke kun et problem for den ramte person. Det er også et samfundsmæssigt problem. Psykisk sygdom skønnes at koste samfundet mere end 55 mia. kr. årligt, hvoraf de direkte omkostninger kun udgør 10 %². Det vil sige, at hovedparten af omkostningerne ikke skyldes direkte behandling, men derimod eksempelvis førtidspensionering, langvarigt sygefravær og nedsat individuel produktivitet. Samfundet har derfor brug for, at vi bliver bedre til at forebygge, opspore og behandle psykiske lidelser og fastholde mennesker med psykiske lidelser på arbejdsmarkedet.

I Danmark er der et omfattende offentligt system af regler og krav til mennesker, der er sygemeldte eller uden for arbejdsmarkedet. Dette kan være en stor udfordring for mennesker med psykisk sygdom, der kan have svært ved at overskue og leve op til de regler og krav, der stilles. Samtidig kan manglende kendskab til psykiatriske lidelser blandt jobcentermedarbejdere –og ligeledes manglende kendskab til beskæftigelseslovgivningen blandt medarbejdere i psykiatrien - skabe unødige barrierer for et godt, samlet forløb for et menneske med en psykisk lidelse.

Allerede iværksatte initiativer

I perioden 2010-2015 gennemføres den fælles landsdækkende indsats: "Én af os", mod stigmatisering af mennesker med psykisk sygdom. Indsatsen samler eksisterende og nye initiativer, der har det formål at afstigmatisere mennesker med en psykisk sygdom.

---

² <http://www.arbejdsmiljoforskning.dk/da/nyheder/arkiv/2010/hvidbog-om-mentalt-helbred-sygefravaer-og-tilbagevenden-til-arbejde#>

I indsatsen indgår Danske Regioner, Sundhedsstyrelsen, KL, de faglige selskaber, PsykiatriFonden og Det Sociale Netværk, der organiserer bruger- og pårørendeorganisationerne.

Regionalt er der nedsat en styregruppe, der skal varetage ledelsen af de lokale initiativer, og som får de lokale psykinfo'er (psykiatriske informationscentre) som omdrejningspunkt.

I den fælles landsdækkende indsats er der udpeget en række fokusområder:

- bruger og pårørende,
- personale i sundheds- og socialsektoren,
- unge,
- arbejdsmarkedet og medierne
- den brede offentlighed.

Regionens handlemuligheder

Ved siden af den fælles landsdækkende indsats mod stigmatisering vil der kunne iværksættes initiativer på følgende områder:

Kompetenceudvikling og samarbejde mellem psykiatrien og beskæftigelsesområdet

Fastholdelsen af personer med en psykisk lidelse på arbejdsmarkedet kan forbedres, så personale, der arbejder med psykisk syge, bliver opmærksomme på ikke at stigmatisere og skærme de psykisk syge fra omverdenen. Personalet skal i stedet blive bedre til at se de muligheder, som de psykisk syge kan have på f.eks. arbejdsmarkedet.

Samtidig skal der være fokus på et tæt samarbejde mellem psykiatrien og beskæftigelsesområdet allerede fra den første kontakt med den enkelte borger. Grundlaget for et godt samarbejde, kan bl.a. skabes ved at skabe rum for fælles drøftelser, f.eks. gennem temaeftermiddage, hvor praktiserende læger og jobcentre lokalt drøfter samarbejdet omkring en tidlig indsats overfor sygemeldte med stress, angst og depression.

Bruger og pårørendesamarbejde

Der skal fastholdes et fokus på bruger og pårørendesamarbejdet i eksempelvis Psykiatrisk dialogforum. Men også i det daglige arbejde med patienterne, således at de pårørende klædes på til at hjælpe og leve med en person med psykisk sygdom.

Arbejdsgruppens anbefalinger i forhold til stigmatisering

For at imødegå problemstillingen omkring stigmatisering af personer med en psykisk lidelse, anbefaler arbejdsgruppen følgende:

- At der ud fra de eksisterende erfaringer arbejdes videre med fælles kompetenceudvikling og øget samarbejde mellem regionens psykiatri, kommunernes jobcentre og de praktiserende læger. Indsatsen skal være med til at sikre effektive forløb i jobcentre og fastholdelse på arbejdsmarkedet.

Overdødelighed

Baggrund

Mennesker med en psykisk lidelse lever væsentligt kortere end den øvrige befolkning ifølge nyere fælles skandinavisk forskning. Kvinder med en psykisk lidelse lever i gennemsnit 15 år kortere, og mænd med en psykisk lidelse kan forvente en levetid, der er 20 år kortere. Det er væsentligt kortere end i både Sverige og Finland. 40 pct. af overdødeligheden skyldes selvmord, mens 60 pct. kan tilskrives somatiske årsager.

De store livsstilssygdomme: KOL, hjerte-karsygdomme, type 2-diabetes mv., rammer i udpræget grad mennesker med en psykisk sygdom. Center for Folkesundhed skønner således, at tre ud af fire mennesker med en psykisk sygdom har én eller flere somatiske sygdomme³. Samtidig har patienter, der er indlagt på psykiatrisk afdeling, en *øget forekomst af somatisk sygelighed, og de har også somatisk betinget overdødelighed af stort set alle sygdomme*⁴. Disse sygdomme har en tæt sammenhæng med KRAM faktorerne (kost, rygning, alkohol og motion). Endvidere er medicineringen en vigtig faktor, både fordi medicinen givet mod den psykiske lidelse kan have bivirkninger, men der kan også ske et u hensigtsmæssigt samspil med anden medicin, hvis man er i samtidig behandling for en fysisk lidelse.

Der er også en stor overdødelighed blandt mennesker med en psykisk sygdom, der skyldes øget selvmordsdødelighed, samt en overdødelighed som følge af ulykker, ubestemt døds måde og endog drab. Selvmordsdødeligheden blandt psykisk syge i behandling i hospitalsvæsenet er dog halveret de seneste 20 år ligesom i den øvrige befolkning, men selvmordsdødeligheden er fortsat mere end 20 gange større blandt patienter med affektiv sygdom (depression, mani mv.) og skizofreni, end blandt mennesker som ikke har været indlagt med en psykisk lidelse. Desuden viser statistik over antal selvmord i befolkningen som helhed, at der her er forskel på køn, da der er ca. 2,5 gange så mange mænd som kvinder, der begår selvmord.

I Region Syddanmark er der i det seneste år iværksat flere initiativer for at nedbringe selvmordsdødeligheden blandt både børn og voksne. Det vurderes derfor, at der for nuværende ikke er behov for yderligere initiativer i forhold til selvmordsdødelighed.

Egenomsorgsevnen er ofte nedsat når man har en psykisk lidelse. Det betyder, at man kan have behov for støtte for at være opmærksom på egne somatiske symptomer. Ud fra et mål om at give den enkelte kontrol over sit eget liv, får de sundhedsprofessionelle således et ansvar for, at den enkelte får redskaberne og hjælp til at tage vare på sin egen sundhed, og dermed gøre op med den ulighed i sundhed der i dag er for mange mennesker med en sindslidelse.

Allerede iværksatte initiativer

Der har vist sig et behov for at få afdækket, hvordan samarbejdet er i dag mellem praktiserende læger, kommuner, somatiske og psykiatriske afdelinger m.fl. i forhold til opdagelse, forebyggelse og behandling af somatisk sygdom hos psykiatriske patienter.

Som et aktuelt eksempel på et initiativ kan nævnes, at der i nærværende sundhedsaftaleperiode (2011-2014) er iværksat en kortlægning af samarbejdet mellem kommuner, regioner og de praktiserende læger. På baggrund af kortlægningen skal der senest ved udgangen af 2012 være udarbejdet og vedtaget en fælles strategi for forebyggelse og behandling af livsstilssygdomme hos mennesker med en sindslidelse.

Indsatsen kan være aftaler mellem sygehusafdelinger om håndtering af denne type dobbeltdiagnoser, øget kommunal fokus på, hvordan indsatsen for at forebygge og behandle livsstilssygdomme hos borgere med en psykisk lidelse kan styrkes, ved at tænke på tværs af forvaltningerne. Hos de praktiserende læger kan man arbejde med øget brug af forebyggelsessamtaler overfor patienter med denne type dobbeltdiagnoser.

Regionens handlemuligheder

Der kan peges på en række handlemuligheder for at nedbringe overdødeligheden blandt mennesker med en sindslidelse.

---

³ Breinholt Larsen F. Fysisk sygdom hos psykisk syge. Århus: Region Midtjylland, Center for Folkesundhed 2008.

⁴ Nordentoft M. i "Forebyggelse af psykisk sygdomme", Jørgensen et. al., Munksgaard Danmark 2010.

Koordineret indsats

Det er meget væsentligt, at der sikres en velkoordineret indsats for det enkelte menneske med en sindslidelse mellem psykiatrien, somatikken, almen praksis, praktiserende psykiatere og kommunerne. Samarbejdet mellem disse parter skal være tæt, så ingen falder mellem to stole, og der bliver et fælles fokus på det enkelte menneskes mentale og fysiske sundhed. Det er vigtigt, at en af parterne har ansvaret for at koordinere hele forløbet, evt. har en case-managerfunktion, som eksempelvis bruges i forbindelse med komplicerede forløb på nogle somatiske sygehuse, jf. eksemplet nedenfor.

Viden og kompetenceløft omkring somatiske og psykiske lidelser

Det er fælles for region og kommuner, at der er behov for at medarbejderne har konkret viden om udbredelsen af samtidig psykisk og somatisk sygdom og kan handle ud fra denne viden. Der er allerede i dag sket et kompetenceløft, da der er etableret en række specialfunktioner på både permanent basis og forsøgsbasis blandt sundhedspersonalet i psykiatrien og somatikken i Danmark.

En række af de specialfunktioner har det til fælles, at de har fokus på patientens øvrige lidelser og udfordringer, når patienten er i et specialiseret behandlingstilbud i psykiatrien eller i somatikken. Dermed sikrer de, at der bliver taget hånd om hele menneskets fysiske og mentale helbreds-mæssige tilstand. Som tidligere beskrevet er en del af problemet for mennesker med en psykisk lidelse netop, at de ikke får tilstrækkelig somatisk behandling. Der findes flere eksempler på sådanne funktioner:

- **Psykiatricenter København.** Her har man i en periode haft en sygeplejerske ansat til at gennemføre løbende helbredsundersøgelser af de patienter, man har i behandling. Patienterne følges løbende, og der følges op overfor det øvrige personale, som behandler den psykiske lidelse.
- **Case manager funktion** som eksempelvis bruges i forbindelse med komplicerede forløb på nogle somatiske sygehuse. Case manageren er i en afgrænset periode tilknyttet udvalgte patienter og overvåger patientens behandling samtidig med, at viden om behandlingen udbredes til andre relevante ansatte i sundhedsvæsenet. Case manageren skal ligeledes sikre, at der i patientforløbet tages hensyn til andre lidelser og psykosociale behov. Endeligt skal case manageren informere og guide patienter og pårørende ⁵.

Arbejdsgruppens anbefalinger i forhold til overdødelighed

I forhold til problemstillingen omkring overdødelighed for personer med psykiske lidelser, anbefaler ligestillingsarbejdsgruppen regionsrådet, at der iværksættes følgende initiativer:

---

⁵ Wulff C. et al. "Forløbskoordinering for kronisk syge og kræftpatienter" Ugeskrift for læger 172/10, 8. marts 2010.

- At der laves konkrete aftaler omkring samarbejdet mellem somatik og psykiatri for patienter med samtidig psykisk og somatisk sygdom. Det anbefales at der laves en audit omkring patientforløb for patienter med samtidig psykisk og somatisk sygdom. Med udgangspunkt i denne audit i værksættes relevante initiativer, herunder samarbejdsaftaler mellem somatik og psykiatri.
- At medarbejdere i eksempelvis opsøgende psykose teams, i et tæt samarbejde med kommunernes socialpsykiatri og praktiserende læge, har et vedvarende fokus på den somatiske helbredstilstand.
- At de praktiserende læger, der er eksperter i at behandle livsstilssygdomme, inddrages yderligere. De praktiserende læger har stor erfaring med behandling af livsstilssygdomme. Derfor er der et behov for at undersøge og bruge de muligheder, der er i de nye overenskomster på almenlægeområdet, for at de praktiserende læger eksempelvis får en mere opsøgende rolle i forhold til de mennesker, der er hårdest ramt af samtidig psykisk og somatisk sygdom.

Uddannelsesudfordringen

Uddannelse, køn og etnicitet

Baggrund

Der er stor forskel på uddannelsesniveautet i regionen på tværs af blandt andet køn, etnicitet og social baggrund. Der er også stor forskel på hvilke typer af uddannelse henholdsvis drenge og piger vælger. Endelig er der stor forskel på tilgængeligheden til uddannelser rundt i regionen, hvor man i nogle områder af regionen oplever store afstande til den ønskede uddannelse.

Generelt kan man anføre, at der for piger og drenge er stor forskel på det udbytte, som de har af den undervisning, de modtager i deres barndom og ungdom, da deres forudsætninger allerede ved indskolingen er forskellige og kræver forskellige tilgange. Der har derfor været flere eksperter, der har foreslået en senere skolestart for drenge.

I det følgende beskrives de væsentligste forskelle indenfor forskellige variable, inden der afsluttes med en række korte forslag til anbefalinger, som arbejdsgruppen kan anbefale regionsrådet, at der arbejdes videre med.

Kønsforskelle

Af tabel 1 fremgår det, at drengene i mindre omfang end pigerne gennemfører henholdsvis en ungdomsuddannelse og en videregående uddannelse. Der er især markant færre drenge end piger der gennemfører en videregående uddannelse. En forklaring kan være, at pigerne i større omfang end drengene er tiltrukket af de videregående velfærdsuddannelser end drengene, der derimod i større grad gennemfører en erhvervsuddannelse, der er erhvervskompetencegivende.

Tabel 1: Andel af årgange der starter på en ungdomsuddannelse i 1990-2009 som forventes at have gennemført en ungdomsuddannelse og videregående uddannelse 25 år efter 9. klasse fordelt på køn. De angivne tal er i procent.

		1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Med videregående uddannelse	Drenge	32,40	37,70	39,70	41,10	39,40	38,30	37,50	41,00
	Piger	38,40	46,40	52,60	56,40	56,80	56,20	53,80	55,40
	Total	35,40	42,00	46,10	48,60	48,00	47,10	45,40	48,10
Med ungdomsuddannelse	Drenge	72,90	81,60	81,70	78,70	77,20	77,40	78,50	81,90
	Piger	80,10	83,20	86,30	84,70	84,20	84,50	84,50	85,90
	Total	76,50	82,40	84,00	81,60	80,60	80,90	81,40	83,90
Uden ungdomsuddannelse	Drenge	27,10	18,40	18,30	21,30	22,80	22,60	21,50	18,10
	Piger	19,90	16,80	13,70	15,30	15,80	15,50	15,50	14,10
	Total	23,50	17,60	16,00	18,40	19,40	19,10	18,60	16,10

Kilde: Undervisningsministeriet

Etnicitet

Af tabel 2 fremgår det, at borgere med udenlandsk herkomst i mindre grad end borgere med dansk herkomst forventes at gennemføre en ungdomsuddannelse. Derimod er der nu en forventning om, at flere med udenlandsk herkomst gennemfører en videregående uddannelse, ift. borgere med dansk herkomst.

Tabel 2: Andel af årgange der starter på en ungdomsuddannelse i 1990-2009 som forventes at have gennemført en ungdomsuddannelse og videregående uddannelse 25 år efter 9. klasse fordelt på herkomst. De angivne tal er i procent.

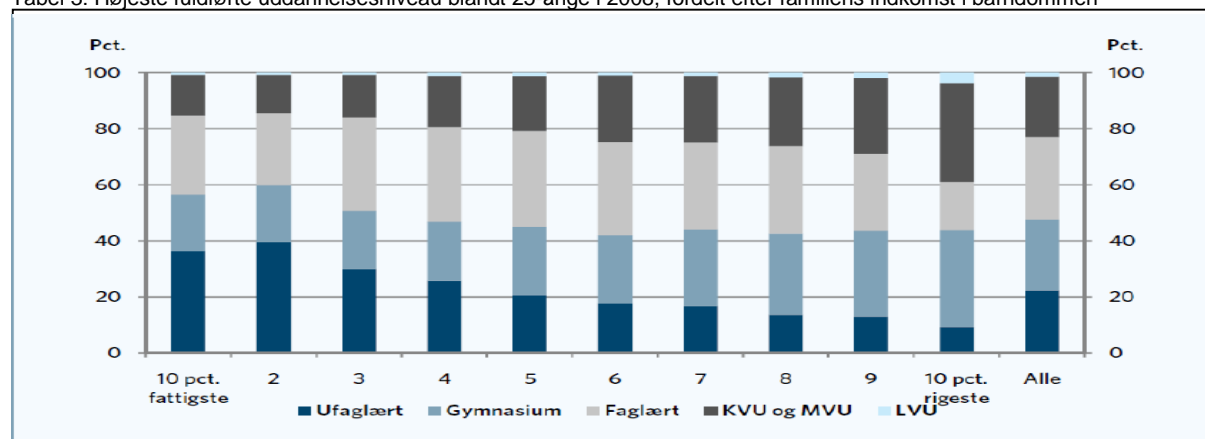
		1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Med videregående uddannelse	Dansk herkomst	35,50	42,40	46,70	49,30	48,60	47,20	45,20	48,00
	Udenlandsk herkomst	28,40	33,30	36,50	40,00	41,80	45,50	47,50	49,50
	Total	35,40	42,00	46,10	48,60	48,00	47,10	45,40	48,10
Med ungdomsuddannelseskompetence	Dansk herkomst	76,70	83,30	84,80	82,70	81,90	81,70	82,00	84,60
	Udenlandsk herkomst	57,80	58,90	72,20	68,90	67,70	70,90	75,10	76,40
	Total	76,50	82,40	84,00	81,60	80,60	80,90	81,40	83,90
Uden ungdomsuddannelseskompetence	Dansk herkomst	23,30	16,70	15,20	17,30	18,10	18,30	18,00	15,40
	Udenlandsk herkomst	42,20	41,10	27,80	31,10	32,30	29,10	24,90	23,60
	Total	23,50	17,60	16,00	18,40	19,40	19,10	18,60	16,10

Kilde: Undervisningsministeriet

Social baggrund

Af tabel 3 fremgår det, at der overordnet set er en stor forskel på en borgers højest fuldførte uddannelsesniveau. Hos de, hvis forældre var blandt de 20 % fattigste, er der op mod 40 % som er ufaglærte. Blandt de, hvis forældre var de 20 % rigeste, er der op mod 40 %, der allerede som 25 årig har gennemført en videregående uddannelse, mod kun ca. 17 % hos dem, hvis forældre var blandt de fattigste.

Tabel 3: Højeste fuldførte uddannelsesniveau blandt 25-årige i 2008, fordelt efter familiens indkomst i barndommen

Kilde: Arbejderbevægelsens erhvervsråd på baggrund af Lovmodellens datagrundlag

Afstand til uddannelse

Danske Regioner har lavet en analyse, der kortlægger afstanden til en ungdomsuddannelses betydning ift. gennemførelse af en ungdomsuddannelse.

Analysens hovedpointer:

- Nye tal viser, at transportafstand har betydning for, om unge får en ungdomsuddannelse
- Det er især på erhvervsuddannelserne, at der er en udfordring. Her har eleverne længst til deres uddannelsesinstitutioner og størst frafald. Konkret er der gennemsnitligt næsten dobbelt så langt til erhvervsuddannelser som til gymnasier i de kommuner, der har de laveste gennemførelsesprocenter.
- Øget centralisering af uddannelser vil påvirke unges adgang til ungdomsuddannelse.

Nye tal fra Danske Regioner viser, at de kommuner, der har de laveste andele af en ungdomsårgang, der gennemfører en ungdomsuddannelse, samtidig er kommuner, hvor de unge i gennemsnit har længst til deres uddannelse. I de 24 kommuner, hvor andelen af unge, der har eller er i gang med en ungdomsuddannelse, er lavest, har de unge i gennemsnit 18,7 km. til deres ungdomsuddannelse. Det er mere end 50 % længere end de 24 kommuner, hvor flest opnår en ungdomsuddannelse (se tabel 1). Her har de unge i gennemsnit 11,8 km til deres ungdomsuddannelse.

Tabel 1: Gennemsnitlig afstand til ungdomsuddannelserne rangeret efter andele af unge i kommunerne, der har eller er i gang med en ungdomsuddannelse.

Kommuner rangeret efter andel 15-19 årige med eller i gang med en ungdomsuddannelse	Gennemsnitlig transportafstand (km én vej)
1.-24. kommune (højest andel af unge med eller i gang med ungdomsuddannelse)	11,8
25.-49. kommune	12,0
50.-74. kommune	13,6
75-98. kommune (lavest andel af unge med eller i gang med ungdomsuddannelse)	18,7

Kilde: Transportvaneundersøgelsen (DTU), Danmarks statistik og Danske Regioner

Hvad har regionsrådet allerede gjort?

Regionsrådet har indenfor det seneste år støttet projekter, der adresserer nogle af de nævnte udfordringer.

Blandt andet har regionsrådet støttet følgende projekter:

Projektet ”*Anvendelsesorienteret Undervisning*” består bl.a. af et delprojekt målrettet undervisningsmetoder til drenge.

Projektet ”*Parallel Pædagogik*” har udviklet et pædagogisk koncept for parallelundervisning, hvor to klasselokaler er koblet sammen via video, men med kun én underviser. Det kan være med til at sikre undervisning i områder af regionen med langt til uddannelsesinstitutioner.

Projektet ”*Undervisnings i bevægelse*”, hvor der skal udvikles et særligt tilbud, til gruppen af unge mænd i alderen 18-30 år, der ikke har gennemført grundskolen. Tilbuddet skal have en særlig trænings- og anvendelsesorienteret profil, hvor der inddrages pædagogiske metoder fra Politiet, Beredskabsstyrelsen og Forsvaret. Det tilsigtes, at klassen består af mandlige kursister, og at undervisningen foretages af mandlige undervisere.

Arbejdsgruppens anbefalinger

Med henblik på at arbejde videre med nogle af problemstillingerne omkring ligestilling på uddannelsesområdet anbefaler ligestillingsarbejdsgruppen følgende:

- At regionsrådet, udover de allerede gennemførte tiltag arbejder med udfordringerne ift. ligestilling på uddannelsesområdet med udgangspunkt i regionsrådets Regionale UdviklingsPlan, herunder særligt den nye uddannelsesstrategi, der skal vedtages i regionsrådet ultimo 2011.
- At regionsrådet i forbindelse med den kommende uddannelsesstrategi fokuserer på:
  - At få flere drenge til at gennemføre en ungdomsuddannelse
  - At få flere drenge til at gennemføre en videregående uddannelse, både tekniske, naturvidenskabelige og sundhedsfaglige,
  - At få flere piger til at gennemføre en uddannelse inden for IT eller teknologi
  - At arbejde videre med udviklingen af Syddanmark som Science Region og støtte tiltag og projekter, da det forventes at styrke særligt drengenes lyst til at tage en ungdoms- og videregående uddannelse, særligt inden for de tekniske og naturvidenskabelige områder, men også inden for det sundhedsfaglige område.
  - At sikre mindst mulig afstand til ungdomsuddannelserne, hvilket blandt andet kan ske ved, at arbejde med Campus og kollegier
- Da de nævnte problemstillinger ikke er nogen, som Region Syddanmark kan løse alene, anbefales det, at Region Syddanmark understøtter arbejdet med analytisk baggrundsmateriale og midler fra regionsrådets uddannelsespulje, hvor regionsrådet kan prioritere projekter, der målrettet får flere drenge til at gennemføre ungdoms- og videregående uddannelser.
- De nævnte problemstillinger kan tillige adresseres i Syddansk Uddannelsesaftale, som Region Syddanmark har etableret i 2009, og hvor alle relevante parter på uddannelsesområdet i Syddanmark er repræsenteret.
- Regionsrådet kan desuden påvirke samarbejdsparter, fx via medlemskab af bestyrelser på blandt andet University Colleges og andre uddannelsesinstitutioner, til at have fokus på at tiltrække og fastholde drenge/mænd til uddannelserne.
- At regionsrådet opfordrer trafikelskaberne til at sikre busruter til elever på uddannelsesinstitutioner.

Regionen som arbejdsplads

Mangfoldighed og ligestilling

I Region Syddanmark anerkendes vigtigheden af mangfoldighed. I regionens personalepolitik er denne anerkendelse formuleret således:

"Region Syddanmark skal være en organisation med stor mangfoldighed, hvor det anderledes er en kilde til inspiration og kreativitet i opgaveløsningen".

Et positivt syn på mangfoldighed handler om at se forskelle som en styrke og aktiv ressource. Det handler om, hvordan vi kan anvende forskellighed positivt - i en sammenhæng, hvor den enkelte får mulighed for at skabe værdi og bidrage med sine særlige kompetencer, værdier, ideer og ressourcer, som igen kan bidrage til anderledes vinkler på løsninger i en forretningsmæssig sammenhæng til gavn for regionens arbejde.

Arbejdsgruppen om ligestilling ønsker at sætte politisk fokus på mangfoldigheden i Region Syddanmark som arbejdsplads i forhold til handicap, etnicitet og køn og samtidig give forslag til mulige initiativer til at understøtte målet om, at Region Syddanmark skal være en arbejdsplads med stor mangfoldighed. Arbejdsgruppen anerkender i den forbindelse, at MED-systemet i Region Syddanmark er en vigtig aktør i forhold til det personalemæssige område. Derfor anbefaler arbejdsgruppen om ligestilling, at Hovedudvalget arbejder videre med mangfoldighed og ligestilling i Region Syddanmark som arbejdsplads.

Handicap - baggrund

Begrebet "handicap" har ændret sig fra at være et medicinsk begreb til et relationelt begreb⁶. Det betyder, at der er tale om et handicap, hvis en person har en funktionsbegrænsning (enten fysisk eller psykisk), som medfører, at der er ting, personen ikke kan gøre. Det er med andre ord en forudsætning for at have et handicap, at personen påvirkes socialt eller arbejdsmæssigt af sin funktionsnedsættelse.

Blandt andet på grund af denne meget subjektive definition kan man ikke registrere mennesker med handicap i og udenfor arbejdsmarkedet. Derimod har Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI) udarbejdet en rapport "Handicap og beskæftigelse - udviklingen mellem 2002 og 2010", som baserer sig på folks egen opfattelse af, om de har et handicap⁷.

Tabellen nedenfor viser andelen af personer med og uden handicap og andelen af beskæftigede inden for begge grupper:

Tal for 2010	Uden handicap	Med handicap
Befolkningen (16-64 år)	84,1 pct.	15,9 pct.
Andel i beskæftigelse	77,3 pct.	46,6 pct.

Kilde: "Handicap og beskæftigelse – udviklingen mellem 2002 og 2010", SFI 2011.

Ifølge SFI-rapporten er 23 pct. af de 46,6 pct. beskæftigede med handicap ansat på særlige vilkår (heraf 73,7 pct. i fleksjob), mens de øvrige er ansat på almindelige vilkår. Pr. 1. februar 2011 var der 27.325 personer ansat i Region Syddanmark, herunder 1,5 pct. i fleksjob, men hvor mange medarbejdere i Region Syddanmark, der har et handicap og er ansat på almindelige vilkår, findes der ingen tal for.

Udgangspunktet må derfor tages i tallene fra SFI-rapporten, der netop viser, at markant færre personer med handicap er i beskæftigelse end personer uden handicap. Det er dog ikke ensbetydende med, at målet skal være, at andelen af handicappede i beskæftigelse skal

⁶ Defineret af World Health Organisation (2001)

⁷ Heri indgår både større og mindre handicap samt længerevarende helbredsproblemer

matche andelen af beskæftigede uden handicap, men det giver en indikation om, at hvis man ønsker stor mangfoldighed i Region Syddanmark som arbejdsplads, kan der arbejdes på at tiltrække flere medarbejdere med handicap, både til ansættelse i fleksjob og på almindelige vilkår.

Center for kommunikation og hjælpemidler

Center for Kommunikation og hjælpemidler i Region Syddanmark er et eksempel på, hvordan arbejdet med mangfoldighed i forhold til handicap kan udmønte sig.

Grundholdningen på centret er, at begrænsningerne er underordnet det enkelte menneskes ressourcer både på det faglige og personlige plan. Dette gælder i høj grad for egne medarbejdere – alt kan lade sig gøre og løsninger skabes sammen.

Medarbejderen får arbejdsvilkår, der sikrer, at vedkommende stadig kan udnytte sine kompetencer og arbejdspladsen vinder ved den øgede forståelse og får ofte en øjenåbner på, hvordan arbejdslivet også kan skrues sammen uden at nedsætte "produktiviteten". For selv om det er etisk og moralsk vigtigt at få folk med handicap i arbejde, viser undersøgelser fra blandt andet ISS⁸, at det kan være en god forretning og en stor gevinst at have en mangfoldig sammensætning af medarbejdere.

Handicap – Arbejdsgruppens anbefalinger

For at tiltrække flere medarbejdere med handicap til Region Syddanmark som arbejdsplads, foreslår arbejdsgruppen, at regionsrådet anmoder regionens Hovedudvalg om at arbejde videre med følgende initiativer:

- Øget fokus på ressourcer og kompetencer i stillingsopslag, og herunder synliggørelse af at Region Syddanmark også opfordrer personer med handicap til at søge stillingerne
- Der kan arbejdes med oplysning blandt medarbejderne for at skabe det bedst mulige grundlag for rekruttering og fastholdelse af en handicappet kollega – se fordele frem for ulemper. Erfaringerne fra Center for kommunikation og hjælpemidler kan inddrages her
- At det undersøges nærmere, hvad Region Syddanmark kan gøre for mere aktivt at tiltrække medarbejdere med handicap og være en attraktiv arbejdsplads for denne gruppe

Etnicitet – baggrund

I trepartsaftalen 2007 blev det aftalt, at alle kommuner og regioner skal opstille måltal for, hvor stor en andel af medarbejderne i regionen, der skal være indvandrere eller efterkommere med ikke-vestlig baggrund. Det blev i den forbindelse foreslået, at måltallene for indvandrere/efterkommeres andel af ansatte i videst muligt omfang skal afspejle den regionale arbejdsstyrke- og jobsammensætning.

Andelen af indvandrere og efterkommere med ikke-vestlig baggrund i arbejdsstyrken, der er bosat i Region Syddanmarks geografiske område er 3,9 pct. (nov. 2010), men andelen af ansatte med indvandrer-/efterkommerbaggrund i Region Syddanmark er 3,1 pct.

På den baggrund kan der arbejdes på at tiltrække flere medarbejdere med indvandrer-/efterkommerbaggrund til Region Syddanmark, så andelen af medarbejdere med denne baggrund i højere grad afspejler de 3,9 pct. af arbejdsstyrken, der er bosat i Region Syddanmarks geografiske område.

⁸ Se rapporten "Mangfoldighed giver millioner på bundlinjen i ISS" fra 2011

Etnicitet – Arbejdsgruppens anbefalinger

I forhold til at tiltrække flere medarbejdere med etnisk baggrund, anbefaler ligestillingsarbejdsgruppen følgende:

- At der følges op på forslaget om, at andelen af ansatte med indvandrer-/efterkommerbaggrund i videst muligt omfang skal afspejle den regionale arbejdsstyrke og at det undersøges, hvilke initiativer der kan iværksættes, for at tiltrække flere medarbejdere med indvandrer-/efterkommerbaggrund.

Køn

I Region Syddanmarks geografiske område fordeler andelen af beskæftigede sig med 47,4 pct. kvinder og 52,6 pct. mænd⁹. Ser man på den kønsmæssige sammensætning af medarbejdere i Region Syddanmark, er der især to ting, der er værd at hæfte sig ved:

- 81,3 pct. af medarbejderne i Region Syddanmark er kvinder
- 67,5 pct. af ledelsen i Region Syddanmark er kvinder, men i administrative lederstillinger er tallet 32,3 pct.

Tallene viser, at Region Syddanmark i dag i høj grad er en kvindearbejdsplads, mens der til gengæld er en underrepræsentation af kvinder i administrative lederstillinger. I det følgende beskrives kort, hvad denne skævdeling kan skyldes og hvilke mulige initiativer, der kan iværksættes, for at arbejde hen imod en højere grad af kønsmæssig mangfoldighed og ligestilling i Region Syddanmark.

Mænd i omsorgsfag - baggrund

Danmark har et meget kønsopdelt arbejdsmarked og ser man på de klassiske velfærdsuddannelser som lærer, pædagog og sygeplejerske har de traditionelt været kendetegnet ved en overrepræsentation af kvindelige studerende. De seneste ansøgertal fra undervisningsministeriet bekræfter dette, eksempelvis er kun 19 % af ansøgerne til de sundhedsfaglige mellemlange uddannelser mænd (der er dog tale om en stigning i forhold til tidligere år). I forhold til erhvervsuddannelserne inden for sundhed, omsorg og pleje området – eksempelvis sosu uddannelserne, udgør mænd på landsplan kun 12 % af antallet af ansøgere.

Dette afspejler sig også i Region Syddanmark som arbejdsplads, hvor størstedelen af de ansatte inden for omsorgs- og velfærdsfærdsområdet er kvinder. Region Syddanmark har derfor en interesse i at tiltrække flere mænd til dette område, dels for at arbejde mod en højere grad af kønsmæssig mangfoldighed blandt medarbejderne, og dels for at arbejde mod et bredere rekrutteringsgrundlag som modstykke til den faldende arbejdsstyrke og den voksende gruppe af ældre og plejkrævende.

Handlemuligheder

På nationalt plan har Minister for ligestilling iværksat to kampanjer: "Fremtiden er din" og "Skift job, ikke køn" som begge har til formål at bryde med det kønsopdelte uddannelsessystem og arbejdsmarked.

I Region Syddanmark er udfordringen, at regionen har ret begrænsede muligheder for at påvirke, hvilken uddannelse folk vælger.

⁹ Tal fra Danmarks Statistik 2010

Arbejdsgruppens anbefalinger vedr. mænd i omsorgsfag:

- Regionsrådet kan påvirke samarbejdspartner, fx via medlemskab af bestyrelser på blandt andet uddannelsesinstitutioner, til at have fokus på at tiltrække og fastholde mænd til omsorgs- og velfærdsuddannelserne.
- Ved rekruttering til omsorgs- og velfærdsjob i Region Syddanmark kan fokus øges på, hvordan stillingsannoncer og jobindhold målrettes, så de tiltrækker flere mænd, og om der på de pt. kvindedominerede arbejdspladser kan iværksættes initiativer, som gør det til et mere attraktivt sted for mændene at arbejde, eksempelvis etablering af mandlige netværk.

Kvinder i ledelse

Som det ses af tallene ovenfor, er der også en kønsmæssig skævdeling i ledelsen i Region Syddanmark. Samlet set er der en overvægt af kvindelige ledere i Region Syddanmark (67,5 pct.), men skelnes der mellem den faglige/administrative ledelse på sygehuse og institutioner og den administrative ledelse (primært regionshuset), ses det, at kvinderne er underrepræsenteret i den administrative ledelse (32,3 pct.). Derfor vil der være behov for især initiativer rettet mod at få flere kvinder i den administrative ledelse.

Undersøgelser viser, at der eksisterer en række barrierer for kvindelige ledere, som kan være svære at bryde med. Barriererne kan både ligge i selve organisationskulturen, som kan være mere befordrende for mandlige end kvindelige ledere, men barriererne kan også ligge hos kvinderne selv og deres interesse i og tro på muligheden for en lederkarriere, som ofte skal kunne kombineres med et familieliv.

Ligestillingsafdelingen under Minister for ligestilling har udarbejdet et "Charter for flere kvinder i ledelse", som man kan vælge at tiltræde og derved forpligte sig på en række forskellige punkter, for derved at sikre flere kvinder i ledelse. Arbejdsgruppen om ligestilling vil ikke anbefale, at charteret tiltrædes, men at der i stedet hentes inspiration fra charteret.

Arbejdsgruppens anbefalinger vedr. kvinder i ledelse

Med det formål at sikre højere grad af mangfoldighed og kønsmæssig ligestilling i den administrative ledelse i Region Syddanmark, foreslår ligestillingsarbejdsgruppen følgende initiativer, som Hovedudvalget kan have fokus på, i det videre arbejde:

- Netværk for kvindelige ledere og ledertalenter
- Mentorordning for kvindelige ledertalenter
- At det undersøges, hvilke barrierer der kan være for kvindelige ledere i den administrative ledelse i Region Syddanmark og hvilke initiativer, der kan igangsættes i forlængelse heraf

Opfyldelse af ligestillingslovens § 4

Arbejdsgruppen ønsker, at Region Syddanmark i højere grad opfylder ligestillingslovens § 4 om at indarbejde ligestilling i al forvaltning og planlægning. Det vil betyde, at Region Syddanmark fremover kan svare bekræftende på spørgsmålene i ligestillingsredegørelsens spørgsmål vedrørende kønsmainstreaming og ligestillingsvurdering. Derfor anbefaler ligestillingsarbejdsgruppen:

- At Region Syddanmark arbejder hen imod at opfylde ligestillingslovens § 4, og således arbejde for ligestilling og indarbejde ligestilling i al planlægning og forvaltning.

Almen lægepraksis

Det er et regionalt ansvar at sikre, at alle borgere i regionen kan være tilmeldt en praktiserende læge. Derfor behandles emnet om rekrutteringsmulighederne for almen praksis i sammenhæng med emnet om regionen som arbejdsplads.

Region Syddanmark oplever i disse år visse lægedækningsmæssige udfordringer, idet det overordnet forventes, at udbuddet af nye læger ikke kan følge med ophøret af ældre læger. Halvdelen af de praktiserende læger i regionen er 55 år og derover, og en fjerdedel af lægerne er 60 år og derover. Samtidig er der allerede en del (ufrivilligt) ledige stillinger i praksis. I Region Syddanmark opleves særligt lægedækningsmæssige udfordringer Syd- og Vestpå.

Halvdelen af praksis er i dag solopraksis, hvilket typisk ikke er en efterspurgt praksisform blandt nyuddannede, unge læger.

En anden problemstilling er, at de traditionelle arbejdsvilkår i almen praksis ikke tiltrækker unge, især kvindelige læger. Specielt kvindelige praktiserende læger ønsker et fleksibelt arbejds- og praksisliv, når de har små børn, herunder ønske om at arbejde på nedsat tid, ligesom det ofte er et ønske fra kvindelige læger at kunne være ansat læge i stedet for at skulle være kompagnon.

I dag er ca. 30% af de praktiserende læger kvinder. 65% af de nystartede studerende på medicinstudiet i dag kvinder. I 2018 forventes der således flere kvindelige læger end mandlige.

Da det forventes, at en så stor andel af lægestanden fremover er kvinder, er det nødvendigt at nytænke vilkårene i almen praksis, for at kunne fastholde lægedækningen i de kommende år.

Den nye overenskomst på almenlægeområdet, som trådte i kraft 1. april 2011 imødekommer nogle af især de kvindelige lægers ønsker. Det gælder f.eks. nye muligheder for at være ansat læge i praksis (frem for kompagnon) samt muligheden for at have et ydernummer på licens, dvs. arbejde i et ydernummer på normale vilkår uden at købe sig ind i en praksis.

Arbejdsgruppens anbefalinger vedr. almen lægepraksis

For at motivere lægerne til at nedsætte sig i de rekrutteringstruede områder i regionen, og for at motivere nyuddannede læger til at søge ansættelse i almen praksis, anbefaler ligestillingsarbejdsgruppen regionsrådet, at der arbejdes videre med følgende:

- Der kan accepteres særlige arbejdsvilkår for lægerne i en periode af deres arbejdsliv i de områder, hvor lægemanglen er størst eksempelvis støtte til praksisopstart og særlige muligheder for nedsat arbejdstid i en periode, hvor lægen har små børn.

Ligestillingsudfordringer på socialområdet – selvbestemmelse og implementering af FN's Handicapkonvention

Baggrund

Mange borgere med handicap har ikke samme muligheder for at kunne hævde deres rettigheder, som øvrige samfundsborgere. Årsager hertil kan være lige så forskelligartede, som borgerne selv er, men hænger ofte sammen med graden af handicap hos den enkelte. Nogle borgere med handicap kender ikke egne rettigheder, andre har aldrig lært at træffe beslutninger, da de har været vænnet til at andre (pårørende, hjælpere, personale) tager beslutninger på deres vegne. Flere har kommunikative og forståelsesmæssige begrænsninger i forskellige grad, og andre har fysiske udfordringer, der gør det svært for dem at deltage på mange forskellige niveauer i samfundet.

For borgere, der modtager støtte i eget hjem eller bor på et socialt tilbud, kan der også være rammebetingelser og bestemte organisatoriske strukturer som står i vejen for, at borgere med handicap får et liv på egne betingelser, hvor de selv bestemmer. Blandt fagfolk, pårørende, medarbejdere kan der også være store forskelle på, i hvilken grad de mener, at den enkelte handicappede borger kan tage vare på eget liv.

Igennem flere år er der fra mange sider arbejdet for at skabe initiativer, der kan sikre ligestilling for borgere med handicap. Mange områder er allerede dækket ind af dansk lovgivning og med Danmarks tiltrædelse af FN's Handicapkonvention i 2009, har Danmark nu påtaget sig en folkeretlig forpligtelse til at indrette sin lovgivning og sin administrative praksis således, at konventionens krav opfyldes. Fra flere sider i det danske samfund arbejdes der med det, der kaldes mainstreaming af handicapområdet. Mainstreaming betyder i denne sammenhæng, at der arbejdes aktivt og bevidst for at gøre det til almindelig praksis at indtænke handicapaspektet i alle beslutningsprocesser og aktiviteter.

Én ting er de på papiret gode intentioner, noget andet er i praksis at arbejde med ligestilling for borgere med handicap. Hvor går eksempelvis grænsen mellem retten til at bestemme selv og den omsorgspligt medarbejderne på de sociale tilbud har overfor borgeren? Og hvor kan Region Syddanmark gøre en forskel for at sikre inklusion af og lige muligheder for borgere med handicap i samfundet?

FN's Handicapkonventionen

Danmark tiltrådte FN's Handicapkonvention den 23. august 2009. Konventionens hovedformål er at sikre, at personer med handicap kan få fuldt udbytte af menneskerettighederne og de fundamentale frihedsrettigheder samt at fremme respekten for værdigheden hos personer med handicap.

En effektiv implementering af handicapkonventionen kræver, at de centrale aktører – stat, kommuner og regioner - formår at samarbejde på tværs. Samtidig er der dog også flere initiativer og problematikker vedrørende ligestilling, som Region Syddanmark allerede arbejder med, eller selv kan igangsætte, bl.a. ved at samarbejde på tværs af de enkelte områder, som regionen er ansvarlig for.

Regionens handlemuligheder

Ansvar på socialområdet er delt mellem stat, regioner og kommuner. Regionerne har en forsyningsforpligtelse, dvs. at regionerne skal have et udbud af pladser, der svarer til kommunernes efterspørgsel. I forhold til den enkelte borger har regionen ansvaret for at efterleve den aftale, der er indgået med kommunen omkring borgeren.

Allerede iværksatte initiativer

På regionens socialområde er selvbestemmelse et centralt begreb, der også indgår som en del af områdets vision. I visionens første linjer står der: *Selvbestemmelse, brugerstyring og dialog med borgerne er grundlæggende værdier i tilbuddene.*

Der arbejdes fortløbende med at udvikle borgernes selvbestemmelse på de enkelte sociale tilbud, og der iværksættes løbende konkrete initiativer. Blandt de vigtigste er:

Strategien for det sociale område 2011-2014

Strategien for det sociale område indeholder 5 indsatsområder. Specielt indsatsområde 1 og 3 er centrale i arbejdet med mere ligestilling på de sociale tilbud.

Indsatsområde 1: "Selvbestemmelse og brugerstyring" sætter fokus på understøttelse af selvbestemmelse på tilbuddene. Der samles op på, hvordan der arbejdes med selvbestemmelse, og det undersøges, hvordan borgerne på tilbuddene selv oplever omfanget af selvbestemmelse. Fra centralt hold arrangeres der en temadag for tilbuddene om emnet i 2012.

Strategiens indsatsområde 3: "På forkant med den nyeste teknologiske viden" sætter fokus på at udvikle og gøre brug af ny teknologi på det specialiserede socialområde.

Indsatsområdet er i god tråd med bestemmelsen i FN's handicapkonvention vedrørende tilgængelighed til ny teknologi. Adgang til bl.a. internettet vil sikre borgerne på de sociale tilbud bedre muligheder for at begå sig i et digitalt samfund, herunder at kommunikere elektronisk med venner, familie og offentlig instanser.

Socialområdets boliger

Socialområdet er på nuværende tidspunkt i gang med at renovere boligmassen, og flere tilbud står allerede færdigrenoveret, mens andre er under ombygning. De nye boliger lever op til kravene i FN's Handicapkonvention om tilgængelighed, og som udgangspunkt skal alle voksne beboere på tilbuddene have 2-rumsboliger med eget køkken og bad.

Brugerpolitik og retningslinjer

Socialområdets brugerpolitik er med til at sikre, at den enkelte borgers behov, ønsker og rettigheder er styrende for den støtte, der gives på tilbuddene. Herunder at borgerne styrkes i at foretage egne valg. Retningslinjerne på tilbuddene er med til at sikre rettigheder for borgerne på de sociale tilbud.

Pårørendesamarbejde

Socialområdet arbejder kontinuerligt med at skabe gode rammer for pårørendesamarbejdet. Socialområdets pårørendepolitik slår fast at samarbejde med pårørende bør ske med respekt for borgernes selvbestemmelsesret. Forventningsafklaring og inddragelse af de pårørende er vigtige parameter i samarbejdet.

Arbejdsgruppens anbefalinger og forslag til indsatser, der kan være med til at fremme ligestilling for borgere med handicap

Mainstreaming af handicapområdet:

- At Region Syddanmark arbejder aktivt for at indtænke handicapaspektet, herunder FN's Handicapkonvention, så tidligt som muligt i alle beslutningsprocesser, aktiviteter og tiltag, der sættes i værk i regionen.

Ulighed i sundhed for personer med handicap:

- At det undersøges hvordan de sociale tilbud ser problematikkerne, og om de har konkrete forslag til, hvor der kan ske forbedringer.
- At Region Syddanmark følger det projekt, som Danske Handicaporganisationer har påbegyndt om ulighed i sundhed for mennesker med handicap.

Tilgængelighed - offentlig transport:

- At der kommer fokus på tilgængeligheden til den del af den offentlige trafik som Region Syddanmark har indflydelse på. Bedre tilgængelighed vil give flere borgere med handicap mulighed for at leve et mere selvstændigt og spontant liv end tilfældet er i dag. Det kan eksempelvis være at sikre, at alle busstop annonceres på skrift og med lyd i bussen og at der arbejdes på at få flere busser med lift.

Personale og strukturer på de sociale tilbud:

- At undersøge om strukturerne på de sociale tilbud kan blødes lidt op, så borgerne får mere indflydelse på deres hverdag. Det kan eksempelvis være, at medarbejderne på de sociale tilbud understøttes i at se nye veje i planlægning af vagtskemaer m.m. Indsatsen kan eventuelt gennemføres som i forbindelse med arbejdet med strategiens indsatsområde 1.

Opfølgning

Ligestillingsarbejdsgruppens rapport er et resultat af den overordnede undersøgelse, som arbejdsgruppen har foretaget og indeholder de initiativer, som arbejdsgruppen vurderer mest hensigtsmæssige til at skabe større ligestilling i Region Syddanmark.

Høring

Arbejdet med at skabe større ligestilling i regionen kræver dog involvering af mange forskellige parter, og det er derfor hensigten at rapporten sendes i høring. På den måde sikres det, at der både skabes fokus på arbejdet med ligestilling i regionen, og at der indhentes endnu flere idéer til, hvordan ligestillingen blandt borgerne i Region Syddanmark bedst forbedres.

Rapporten vil derfor blive sendt i høring, når den har været forelagt regionsrådet til godkendelse. Efter høringen vil arbejdsgruppen fremkomme med forslag til prioritering af rapportens forslag.

Implementeringsplaner

De forslag som ligestillingsarbejdsgruppen kommer med i denne rapport forgrener sig vidt i Region Syddanmarks forskellige ansvarsområder og kræver involvering af mange forskellige eksterne og interne samarbejdsparter.

Arbejdsgruppen finder det derfor mest hensigtsmæssigt, hvis de forskellige områder i regionen udarbejder de planer, som forslagene skal implementeres efter. På den måde sikres det, at forslagene gennemføres på den mest hensigtsmæssige måde, og at alle relevante parter inddrages i gennemførelsen.

Afrapportering til regionsrådet efter et år

Det er et vigtigt, at der følges op på det arbejde, som nu sættes i gang som en følge af denne rapport. Derfor vil der ske en afrapportering i forhold til gennemførelsen af de initiativer, som arbejdsgruppen foreslår i denne rapport. Afrapporteringen vil ske et år efter at regionsrådet har godkendt den endelige rapport.

Arbejdsgruppens anbefalinger

I det følgende opsummeres de forslag til indsatser, som arbejdsgruppen peger på, som en del af deres arbejde med ligestilling i Region Syddanmark.

Ulighed i sundhed

Arbejdsgruppen fokuserer i sit arbejde på tre områder. For det første fokuseres på de uligheder i sundhed, der findes pga. køn, alder og uddannelse. For det andet fokuseres på ulighederne i sundhed i forhold til etnicitet og for det tredje fokuseres på ulighed i sundhed for borgere, der har en psykisk lidelse.

Forslag til at skabe større ligestilling i sundhed pga. af køn, alder og uddannelse kan opdeles i tre kategorier:

Forhindre at sygdom opstår:

- Understøtte den borgerrettede forebyggelse ved at tilbyde velfunderet rådgivning til kommunerne om deres indsats inden for forebyggelse og sundhedsfremme, herunder social ulighed i sundhed. Her kan regionen tage udgangspunkt i viden om de forskelle, der er mellem kommunerne (bl.a. via de nøgletal, der findes i Region Syddanmarks publikation "Kontur" og i Sundhedsprofilen).
- Fokuser på identificering af risikofaktorer samt rådgivning om og støtte til livsstilsforandringer i almen praksis.

Begrænse de sundhedsmæssige konsekvenser, når sygdom opstår:

- Gennemføre systematisk kronikeromsorg ved fuldt ud at udnytte de nye muligheder, som ligger i den nye overenskomst med de praktiserende læger og sundhedsaftalerne med kommunerne, herunder:
  - Sikre systematisk og koordineret indsats inden for patientrettet forebyggelse på sygehuse og i almen praksis,
  - At relevante afdelinger på alle sygehusenheder tilbyder specialiseret sygdomsspecifik patientuddannelse til patienter med kronisk sygdom
  - At almen praksis og sygehuse i forbindelse med patientbehandling vurderer patientens behov for forebyggende tilbud, bidrager til at understøtte patientens motivation og henviser til relevante tilbud
  - At sikre særligt fokus på at kompensere for ulighed i sundhed ved fx at identificere sårbare patienter, bl.a. ved at inddele patienterne i grupper ud fra egenomsorgsevne og yde en særlig indsats overfor disse.
  - Styrke patienternes egenomsorgsevne og ansvar for egen sundhed
  - Sikre sammenhængende patientforløb på tværs af sektorer for kronisk syge, bl.a. ved implementering af patientforløbsprogrammer for hjerte, diabetes, kronisk obstruktiv lungelidelse samt rygområdet.

Tilvejebringe viden/ forskning

- Understøtte kommunernes muligheder for at løse problemstillingerne omkring forebyggelse af livsstilssygdomme ved at tilvejebringe og sprede viden om håndteringen af denne problematik.
- Sammen med praktiserende læger og kommuner at igangsætte forsøg, der skal belyse, potentialet i forebyggende helbredsundersøgelser bl.a. med fokus på at kompensere for ulighed i sundhed. Målet er at fokusere indsatsen mod den del af befolkningen, der har det største behov – og som måske ikke selv henvender sig til lægen, herunder at mænd i højere grad skal finde det naturligt at henvende sig til lægen. Indsatsen vil således indebære screening/stratificering af patienter i forhold til risikofaktorer.
- At regionsrådet anmoder det regionale strategiske forskningsråd om at "køn og medicin" bliver et tema, når der igen skal drøftes nye temaområder vedr. udmøntningen af Region Syddanmarks forskningspulje.
- At kvalitetsudvalget på sundhedsområdet og Kvalitets- og Efteruddannelsesudvalget drøfter problemstillingen omkring køn og medicin med henblik på iværksættelse af initiativer.

Forslag til at skabe større ligestilling i sundhed for etniske minoriteter med særligt komplekse sygdomsbilleder:

Tværgående samarbejde

- Understøtte videndeling på området, bl.a. ved at udbrede erfaringer og viden genereret på Indvandrermedicinsk Klinik på OUH til øvrige sygehuse, almen praksis og kommuner i regionen.
- Udvikle det tværsektorielle samarbejde således, at praksis, sygehuse og kommuner tager højde for indvandrere med særlige behov i deres forløbskoordinering/tovholderrolle.

Efteruddannelse

- Tilbyde efteruddannelse af udvalgt personale på sygehusene med henblik på håndtering af de særlige udfordringer i gruppen, herunder f.x kommunikationsbarrieren.

Tilvejebringe viden/forskning

- Men henblik på at understøtte sundhedsvæsenets muligheder for at løse problemstillingerne omkring håndtering af borgere med anden etnisk baggrund, der har komplekse sygdomsbilleder, kan der tilvejebringes viden gennem forskning om denne problematik.

Forslagene til at skabe større ligestillingen inden for psykiatrien kan opdeles i to dele. For det første er der de forslag, der imødegår stigmatiseringen af personer med en psykisk lidelse, og for det andet er der de forslag, der har til formål at mindste overdødeligheden blandt personer med en psykisk lidelse:

Imødegå stigmatisering:

- At der ud fra de eksisterende erfaringer arbejdes videre med fælles kompetenceudvikling og øget samarbejde mellem regionens psykiatri, kommunernes jobcentre og de praktiserende læger. Indsatsen skal være med til at sikre effektive forløb i jobcentrene og fastholdelse på arbejdsmarkedet.

Tiltag i forhold til overdødelighed:

- At der laves konkrete aftaler omkring samarbejdet mellem somatik og psykiatri for patienter med samtidig psykisk og somatisk sygdom. Det anbefales at der laves en audit omkring patientforløb for patienter med samtidig psykisk og somatisk sygdom. Med udgangspunkt i denne audit i værksættes relevante initiativer, herunder samarbejdsaftaler mellem somatik og psykiatri.
- At medarbejdere i eksempelvis opsøgende psykose teams, i et tæt samarbejde med kommunernes socialpsykiatri og praktiserende læge, har et vedvarende fokus på den somatiske helbredstilstand.
- At de praktiserende læger, der er eksperter i at behandle livsstilssygdomme, inddrages yderligere. De praktiserende læger har stor erfaring med behandling af livsstilssygdomme. Derfor er der et behov for at undersøge og bruge de muligheder, der er i de nye overenskomster på almenlægeområdet, for at de praktiserende læger eksempelvis får en mere opsøgende rolle i forhold til de mennesker, der er hårdest ramt af samtidig psykisk og somatisk sygdom.

Uddannelsesudfordringen

Arbejdsgruppen fokuserer på de forskelle i uddannelsesniveaet, der ligger i køn, etnicitet, social baggrund og afstand til uddannelse. På baggrund af disse undersøgelser har arbejdsgruppen følgende forslag for at skabe større ligestilling inden for uddannelse:

- At regionsrådet, udover de allerede gennemførte tiltag arbejder med udfordringerne ift. ligestilling på uddannelsesområdet med udgangspunkt i regionsrådets Regionale UdviklingsPlan, herunder særligt den nye uddannelsesstrategi, der skal vedtages i regionsrådet ultimo 2011.
- At regionsrådet i forbindelse med den kommende uddannelsesstrategi fokuserer på:
  - At få flere drenge til at gennemføre en ungdomsuddannelse
  - At få flere drenge til at gennemføre en videregående uddannelse, både tekniske, naturvidenskabelige og sundhedsfaglige,
  - At få flere piger til at gennemføre en uddannelse inden for IT eller teknologi
  - At arbejde videre med udviklingen af Syddanmark som Science Region og støtte tiltag og projekter, da det forventes at styrke særligt drengenes lyst til at tage en ungdoms- og videregående uddannelse, særligt inden for de tekniske og naturvidenskabelige områder, men også inden for det sundhedsfaglige område.
  - At sikre mindst mulig afstand til ungdomsuddannelserne, hvilket blandt andet kan ske ved, at arbejde med Campus og kollegier
- Da de nævnte problemstillinger ikke er nogen, som Region Syddanmark kan løse alene, anbefales det, at Region Syddanmark understøtter arbejdet med analytisk baggrundsmateriale og midler fra regionsrådets uddannelsespulje, hvor regionsrådet kan prioritere projekter, der målrettet får flere drenge til at gennemføre ungdoms- og videregående uddannelser.
- De nævnte problemstillinger kan tillige adresseres i Syddansk Uddannelsesaftale, som Region Syddanmark har etableret i 2009, og hvor alle relevante parter på uddannelsesområdet i Syddanmark er repræsenteret.
- Regionsrådet kan desuden påvirke samarbejdsparter, fx via medlemskab af bestyrelser på blandt andet University Colleges og andre uddannelsesinstitutioner, til at have fokus på at tiltrække og fastholde drenge/mænd til uddannelserne.
- At regionsrådet opfordrer trafikselskaberne til at sikre busruter til elever på uddannelsesinstitutioner.

Regionen som arbejdsplads

Arbejdsgruppen fokuserer på de ligestillingsudfordringer, der ligger i handicap, etnicitet og køn. Desuden fokuseres på de udfordringer i ligestilling, der findes på området for almen praksis:

Handicap:

- Øget fokus på ressourcer og kompetencer i stillingsopslag, og herunder synliggørelse af at Region Syddanmark også opfordrer personer med handicap til at søge stillingerne
- Der kan arbejdes med oplysning blandt medarbejderne for at skabe det bedst mulige grundlag for rekruttering og fastholdelse af en handicappet kollega – se fordele frem for ulemper. Erfaringerne fra Center for kommunikation og hjælpemidler kan inddrages her
- At det undersøges nærmere, hvad Region Syddanmark kan gøre for mere aktivt at tiltrække medarbejdere med handicap og være en attraktiv arbejdsplads for denne gruppe

Etnicitet:

- At der følges op på forslaget om, at andelen af ansatte med indvandrer-/efterkommerbaggrund i videst muligt omfang skal afspejle den regionale arbejdsstyrke og at det undersøges, hvilke initiativer der kan iværksættes, for at tiltrække flere medarbejdere med indvandrer-/efterkommerbaggrund.

Mænd i omsorgsfag:

- Regionsrådet kan påvirke samarbejdspartner, fx via medlemskab af bestyrelser på blandt andet uddannelsesinstitutioner, til at have fokus på at tiltrække og fastholde mænd til omsorgs- og velfærdsuddannelserne.
- Ved rekruttering til omsorgs- og velfærdsjob i Region Syddanmark kan fokus øges på, hvordan stillingsannoncer og jobindhold målrettes, så de tiltrækker flere mænd, og om der på de pt. kvindedominerede arbejdspladser kan iværksættes initiativer, som gør det til et mere attraktivt sted for mændene at arbejde, eksempelvis etablering af mandlige netværk.

Kvinder i ledelsen:

- Netværk for kvindelige ledere og ledertalenter
- Mentorordning for kvindelige ledertalenter
- At det undersøges, hvilke barrierer der kan være for kvindelige ledere i den administrative ledelse i Region Syddanmark og hvilke initiativer, der kan igangsættes i forlængelse heraf

Efterlevelse af ligestillingslovens § 4:

- At Region Syddanmark arbejder hen imod at opfylde ligestillingslovens § 4, og således arbejde for ligestilling og indarbejde ligestilling i al planlægning og forvaltning.

Almen praksis:

- Der kan accepteres særlige arbejdsvilkår for lægerne i en periode af deres arbejdsliv i de områder, hvor lægemanglen er størst eksempelvis støtte til praksisopstart og særlige muligheder for nedsat arbejdstid i en periode, hvor lægen har små børn.

Ligestillingsudfordringer på socialområdet

Arbejdsgruppen fokuserer på de ligestillingsudfordringer som behandles i FN's handicapkonvention, og forslag der kan være med til at opfylde konventionens krav:

Mainstreaming af handicapområdet:

- At Region Syddanmark arbejder aktivt for at indtænke handicapaspektet, herunder FN's Handicapkonvention, så tidligt som muligt i alle beslutningsprocesser, aktiviteter og tiltag, der sættes i værk fra centralt hold i regionen.

Ulighed i sundhed for personer med handicap:

- At det undersøges hvordan de sociale tilbud ser problematikkerne, og om de har konkrete forslag til, hvor der kan ske forbedringer.
- At Region Syddanmark følger det projekt, som Danske Handicaporganisationer har påbegyndt om ulighed i sundhed for mennesker med handicap.

Personale og strukturer på de sociale tilbud:

- At undersøge om strukturerne på de sociale tilbud kan blødes lidt op, så borgerne får mere indflydelse på deres hverdag. Det kan eksempelvis være, at medarbejderne på de social tilbud understøttes i at se nye veje i planlægning af vagtskemaer m.m. Indsatsen kan eventuelt gennemføres som i forbindelse med arbejdet med strategiens indsatsområde 1.

Tilgængelighed - offentlig transport:

- At der kommer fokus på tilgængeligheden til den del af den offentlige trafik som Region Syddanmark har indflydelse på. Bedre tilgængelighed vil give flere borgere med handicap mulighed for at leve et mere selvstændigt og spontant liv end tilfældet er i dag. Det kan eksempelvis være at sikre, at alle busstop annonceres på skrift og med lyd i bussen og at der arbejdes på at få flere busser med lift.

